

ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ ต้องอาศัยพื้นฐานและอยู่ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ทางทฤษฎี เพื่อให้การศึกษามีความเที่ยงตรง แน่ชัดมากขึ้นสำหรับการศึกษาในเรื่องผู้นำกลุ่มอิทธิพลนี้มีกรอบแนวความคิดทางทฤษฎีที่สำคัญ ๆ คือ แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ แนวความคิดในเรื่องกลุ่มและหลักของศาสนาอิสลาม

แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ

ความหมายของผู้นำ

มีผู้ให้ความสนใจและให้ความหมายของผู้นำ ไว้ว่าสนใจอยู่มากซึ่งจะนำเสนอเป็นสังเขป ดังนี้ คือ

ที.เอ็น.ไวท์เฮด (T.N. Whitehead) กล่าวว่าผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ สามารถชี้แนะทางให้ผู้อื่นทำตาม โดยผู้ตามให้ความเชื่อฟัง¹

จอห์น เอ็ม. พิฟฟ์เนอร์ และ โรเบิร์ต วี. เพรสธัส (John M. Pfiffner and Robert V. Presthus) ได้ให้ความหมายของผู้นำในเชิงปฏิบัติว่า “เป็นผู้ที่บริหารงานของกลุ่มโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่ม การประนีประนอม และการประสานงานสำหรับการศึกษาของกลุ่มพฤติกรรมนั้น จะเน้นความสำคัญของภาระหน้าที่ของผู้นำเกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการเป็นส่วนใหญ่ พฤติกรรมของผู้ดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยอำนาจหน้าที่และอำนาจบารมีเป็นเครื่องมือ ทั้งในลักษณะที่เป็นแบบพิธีการ (formal) และไม่เป็นพิธีการ (informal) ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่ม มุ่งให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้²

---

¹T.N. Whitehead, Leadership in Free society (Cambridge-Harvard University Press), p.68.

²John m.Pfiffner and Robert V.Presthus, Public administration (New Jersey : Prentice-Hill Inc, 1965), p.350.

เฟรด อี. ฟิดเลอร์ (Fred E. Fiedler) มีความเห็นว่า ผู้ที่มีความเป็นผู้นำ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีอำนาจ มีอิทธิพลในการขึ้นและควบคุมการกระทำ และพฤติกรรมของบุคคลอื่นได้มากกว่าที่บุคคลอื่นจะกระทำต่อบุคคลนั้น³

โรเดอร์ริก เบลล์ (Roderick Bell) ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ซึ่งอยู่ในอำนาจหรือในตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้นำ เป็นผู้ซึ่งสามารถมีอิทธิพลในการจัดสรรและจัดการต่อสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ มากกว่าคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้น เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ปรารถนาทั้งของตนเองและของสมาชิกของชุมชน⁴

เรย์มอนด์ เจ. เบอร์บี้ (Raymond J. Burby) กล่าวว่าผู้นำคือ บุคคลที่สามารถชักจูงให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเอง สามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงได้และนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้⁵

แจ๊ค ซี. พลาโน (Jack C. Plano) ให้ความหมายของผู้นำว่า ผู้นำเป็นบุคคลซึ่งใช้อิทธิพลได้มากในการควบคุม และกระทำการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ผู้ได้รับอำนาจจากความมั่นคง สถานภาพด้านครอบครัว ชั้น วรณะ ระบบ หรือความมีสติปัญญา เลอเลิศ ผู้นำเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างอำนาจของท้องถิ่น ชาติ และชุมชน⁶

กล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้นำเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นสามารถขึ้นำให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามได้

³Fred E. Fiedler, A Theory of leadership (New York: Mcgrawhill Book Company, 1967), p.8.

⁴Roderick Bell, David V. Edwards and Harrison R Wagner, Political power : A leader in theory and research. (New York : The Free Press, 1969), p. 112.

⁵Raymond J. Burby, Foundamental of leadership. (Massachusetts : Addison - Wesley Publishing Co., 1972), p.43.

⁶Jack C. Plano, Milton Greenbury, Ray Olton and Robert E Riggs, Political sciences dictionary (Illinois : The Dayden Press, 1973), p.134.

ลักษณะของผู้นำ

ผู้นำจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปเราสามารถพิจารณาได้ในหลายแง่มุม เนื่องจากการแสดงออกของผู้นำแต่ละรายบุคคลจะแสดงออกมาไม่เหมือนกัน เบอร์นาร์ด เอ็ม. บาสส์ (Bernard M. Bass)⁷ ได้พิจารณาความเป็นผู้นำ โดยแยกลักษณะของการเป็นผู้นำ 4 ลักษณะ คือ

ก) สถานภาพ (status) คือลักษณะการเป็นผู้นำเหมือนกับความสำเร็จของตำแหน่งของคน ๆ นั้น

ข) การยกย่องนับถือ (esteem) ถือว่าลักษณะความเป็นผู้นำ เป็นที่รวมของความสนใจ ผู้ได้รับการยกย่องนับถือ มักจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำด้วย

ค) พฤติกรรม (behavior) คือผู้ที่แสดงพฤติกรรมในการนำ เนื่องจากการที่มีตำแหน่งต่างกัน พฤติกรรมในการนำก็ต่างกันออกไปด้วย

ง) อิทธิพล (influence) การเป็นผู้นำก็คือการมีอิทธิพลเหนือคนอื่นและชักนำให้คนอื่นปฏิบัติตาม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

สำหรับ เฟรด อี. ฟิดเลอร์ (Fred E. Fiedler) ได้สรุปว่าลักษณะผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ทัศนคติและแนวความคิดของบุคคล รวมทั้งความคาดหวังและการสนองตอบของผู้ตาม ตลอดจนขึ้นอยู่กับเวลาและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของผู้นำ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาตำแหน่งที่อยู่ในอำนาจของผู้นำ (position power) โครงสร้างของงาน (task structure) กลุ่มคนในองค์กรที่มีภาษาและวัฒนธรรมแบบเดียวกัน (homogenous) และความสัมพันธ์ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วย⁸

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาถึงลักษณะของผู้นำโดยแยกพิจารณาจากสิ่งต่าง ๆ เข้ามาช่วยจำแนกลักษณะผู้นำซึ่งจะช่วยให้สามารถมองเห็นภาพได้ง่ายและเด่นชัดขึ้น ได้แก่

ชูป กาญจนประกร⁹ ได้จำแนกลักษณะของผู้นำโดยพิจารณาจากลักษณะวิธีการใช้อำนาจเป็น 3 แบบ

⁷Bernard M. Bass, Leadership psychology and organization behavior (New York:Harper and Row, 1950),pp. 87-89.

⁸Fred E. Fiedler , A Theory of leadership, pp.157-158.

⁹ชูป กาญจนประกร, "แบบของผู้นำ" วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับพิเศษ 2507 (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2509), หน้า 74-77.

1. ผู้นำแบบอัตตนิยม (autocratic leaders) เป็นผู้นำที่ถืออำนาจเป็นใหญ่ มีลักษณะถือตัว เชื่อมั่นในตนเองมาก บริหารงานและกำหนดนโยบายโดยใช้อารมณ์และอำนาจ วางท่าใหญ่โตไม่ให้เกรียติคนอื่น ใช้อำนาจเป็นที่ตั้ง เน้นสมรรถภาพของการทำงานของตนเอง และต้องการขยายอำนาจของตนออกไปในทุกวิถีทาง

2. ผู้นำแบบเสรีนิยม (laissez - faire leaders) เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในการควบคุมการบริหารแต่น้อย บรรดาผู้ใต้บังคับบัญชาต่างก็มีเสรีในการที่จะวินิจฉัยสั่งการ มาตรฐานการปฏิบัติงานหรือระบบการจัดงานไม่คำนึงถึงหลักการหรือกฎเกณฑ์เท่าใด การกำหนดนโยบายไม่มีความแน่นอนขาดความริเริ่มและไม่มีการประเมินผลงานเพื่อหาแนวทางแก้ไขแต่อย่างใด

3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (democratic leaders) ถือแบบผู้นำที่ดีที่สุดและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานมากที่สุด เป็นการบริหารงานโดยยึดถือความคิดเห็นของกลุ่มเป็นสำคัญ จะดำเนินการในสิ่งใดก็มักจะกระทำไปในนามของกลุ่ม เพราะต้องการความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การบริหารเน้นหนักในรูปการสร้างความสำเร็จอันดีต่อกันก่อน โดยเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นเพื่อร่วมกันวินิจฉัยเลือกวิธีที่จะทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น ในการปฏิบัติงานจะเป็นไปในลักษณะของการร่วมมือ ประสานงานกันอย่างจริงจัง

Ordway Tead¹⁰ ได้จำแนกลักษณะผู้นำ โดยพิจารณาลักษณะการเกิดของผู้นำ เป็น 3 ประเภท

1. ผู้นำโดยการสร้างตนเอง (the self-constituted leader) เป็นผู้นำซึ่งผลักดันตนเองเข้าไปสู่ความเป็นผู้นำ โดยมีบุคลิกลักษณะเข้มแข็งและความมั่นใจในตนเองอย่างหนักแน่น กับมีกำลังใจแน่วแน่ที่จะกระทำสิ่งที่เขาเห็นว่าสำคัญให้บรรลุผลสำเร็จ ตามประวัติศาสตร์มักมีผู้คิดว่าผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำมาโดยกำเนิด และคนที่บุคคลพวกนี้เป็นพวกที่สร้างตนเองขึ้นมาจึงมีเจตนาในการแสดงอำนาจอย่างมากมายและไม่มีที่สิ้นสุด

2. ผู้นำซึ่งเลือกโดยหมู่คณะ (the group-selected leader) เป็นผู้นำที่เกิดจากการเลือกบุคคลในหมู่คณะเดียวกัน แล้วเสริมสร้างสถานอิทธิพลของเขาในฐานะที่เป็นผู้นำขึ้นเพราะในสังคมการเมืองระบอบประชาธิปไตยการเลือกผู้นำเป็นวิธีการที่มีผลในด้านกำรจูงใจผู้ที่ถูกนำ เนื่อง

¹⁰Ordway Tead, The art of leadership, 7th ed (New York : McGraw Hill Book, 1936), pp. 20-25.

จากคนเหล่านั้นต่างเชื่อว่า เขาสามารถไว้วางใจการดำเนินงานบริหารของผู้มาได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความต้องการได้ตัวแทนที่จะควบคุมการดำเนินงานกิจกรรมทางการเมืองผู้คนที่จึงอยู่ในสภาพอันมีช่องทางได้รับความสำเร็จมากที่สุด มีโอกาสดีที่สุดในการได้มาและธำรงไว้ซึ่งการปฏิบัติตามของผู้ตาม ซึ่งตราบิตที่ผู้มายังปฏิบัติภารกิจใด ๆ อันสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างแท้จริงแล้ว ก็เป็นที่แน่นอนได้ว่าจะต้องได้รับเลือกเป็นผู้มาอยู่เสมอ เพราะอำนาจของผู้มาลักษณะนี้จะ เป็นการยอมรับด้วยเหตุและผลเป็นพื้นฐานสำคัญ

3. ผู้มาที่ได้รับแต่งตั้งจากผู้มีอำนาจเหนือ (the leader appointed from above) เป็นผู้ซึ่งเข้ามาสู่ตำแหน่งโดยการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการอำนวยการหรือกรรมการบริหาร หรือโดยหัวหน้าระดับเหนือขึ้นไป ในกรณีเช่นนี้ กลุ่มมิได้เป็นผู้เลือกผู้มา แต่ผู้มาเป็นผู้รวบรวมบุคคลเข้าเป็นกลุ่ม โดยผู้มาจะต้องแสดงให้คนเหล่านั้นเห็นว่า ในการรับใช้หมู่คณะนั้น เขาเหล่านั้นเกิดความปรารถนาในสิ่งที่เป็นความปรารถนาขององค์การ

สมพงษ์ เกษมสิน¹¹ ได้จำแนกลักษณะผู้มาโดยพิจารณาวิธีการทำงาน เป็น 4 แบบ

1. ผู้มาแบบเจ้าระเบียบ (regulative leaders) ผู้มาแบบนี้มักถือระเบียบแบบแผนเป็นสำคัญ ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลง ผู้มาแบบนี้คล้ายผู้มาแบบอัตโนมัติ การสั่งการมักใช้กฎหมายระเบียบเป็นเครื่องมือ โดยยกเหตุผลในระเบียบมาใช้ในการปฏิบัติงานมากกว่าการยกตัวเองแบบผู้มาอัตโนมัติ การติดต่อสื่อสารสั่งงานมักเป็นในรูปทิศทางเดียว (one-way communication)

2. ผู้มาแบบขงการ (directive leaders) ผู้มาแบบนี้ชอบปฏิบัติงานแบบใช้อำนาจขาดหลักมนุษยสัมพันธ์ ทำงานแบบสั่งการเพื่อแสดงถึงความมีอำนาจความสัมพันธ์ในการทำงานเป็นแบบ Informal

3. ผู้มาแบบจูงใจ (persuasive leaders) การทำงานของผู้มาแบบนี้ นิยมให้ผู้มาบังคับบัญชาร่วมพิจารณาเพื่อแสดงความคิดเห็น และเป็นการบรรเทาการต่อต้านไปด้วย การติดต่อสั่งงานเป็นแบบสองทิศทาง (two-way communication)

¹¹สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร : โรงพิมพ์เกษมสุวรรณ, 2514), หน้า 362-364.

4. ผู้นำแบบร่วมใจ (participative leaders) การทำงานของผู้นำแบบนี้นิยมการปรึกษาหารือ และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชายึดหลักการประนีประนอม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในฐานะผู้ร่วมงาน อาศัยศิลปะการจูงใจเมื่อประสงค์ให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้ความร่วมมือร่วมใจในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติงาน

เมื่อมีการศึกษาถึงลักษณะของผู้นำแล้วสิ่งที่จะต้องศึกษาควบคู่กันไปก็คือ ภาวะผู้นำ (leadership) ซึ่งจะมียู่ในผู้นำแต่ละคน ภาวะผู้นำนี้เป็นคุณสมบัติ ของการที่บุคคลใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น และสามารถทำให้บุคคลอื่นรับฟังและเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ยอมทำตามคำแนะนำของเขา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดคุณค่าในการตามวัตถุประสงค์¹² สำหรับที่มาของภาวะผู้นำนั้น เมอเรีย จี. รอสส์ และชาร์ล อี. เฮนดรี (Murray G. Ross and Charles E. Hendry)¹³ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำได้ 3 ประการ

1. ภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในของผู้นำแต่ละคน (leadership as trait with in individual leader) สมัยก่อนจึงเชื่อกันว่า ภาวะผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม หรือสิ่งติดต่อนมาแต่กำเนิด (leader were born not made) สิ่งที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำนั้น เป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในตัวของแต่ละคน

2. ลักษณะภาวะผู้นำขึ้นอยู่กับกลุ่ม (leadership as a function of the group) ลักษณะภาวะผู้นำ ขึ้นกับโครงสร้างของกลุ่มมากกว่าแต่ละบุคคลความเป็นผู้นำในกลุ่มถูกกำหนดโดยผลรวมของทัศนคติความต้องการของกลุ่ม กลุ่มและผู้นำเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ถ้าไม่มีกลุ่มก็ไม่มีผู้นำ แต่ถ้ากลุ่มขาดผู้นำ กลุ่มนั้นก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้าได้ การเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องทำหน้าที่ทั้งในการนำและการบริหาร

3. ลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (leadership as a function of situation) สถานการณ์มีบทบาทต่อภาวะผู้นำมาก สถานการณ์ที่กลุ่มกำลังเผชิญหน้าก่อให้เกิดผู้นำได้ ภาวะผู้นำจึงขึ้นกับสถานการณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ

¹²Solomon Ben, Leadership of youth, (New York : Youth Service, 1950) pp. 4-5.

¹³Murray G. Ross and Charles E. Hendry, Readin in social psychology, (New York : Henry Holt, 1958), pp. 100-107.

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชน

เมื่อกล่าวถึงทฤษฎีของผู้นำ สิ่งที่จะละเลยไม่ได้ก็คือ แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและประชาชน ไม่ว่าภายในจิตใจของผู้นำจะคิดทำงานเพื่อผู้ตาม หรือคิดหาทุกสิ่งเพื่อตนเองโดยกดขี่ประชาชน แต่ถึงอย่างไร ผู้นำก็หลีกเลี่ยงการถูกกำหนดให้ต้องปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนไปไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการผลักดัน ต่อต้าน หรือบีบบังคับผู้นำโดยตรงหรือโดยอ้อม และจะใช้เวลาเพื่อการดังกล่าวมากหรือน้อย เร็วหรือช้าเพียงใดก็ตาม ถ้าประชาชนมีความต้องการร่วมกันที่จะให้เป็นไปเช่นนั้น จุดมุ่งหมายของผู้นำจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร ขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากประชาชนเป็นสำคัญ ผู้นำจะประสบผลสำเร็จในการดำรงความเป็นผู้นำของตนไว้อย่างมั่นคงหรือไม่ขึ้น เกี่ยวพันเป็นอย่างยิ่งกับการดำรงความสัมพันธ์กับประชาชนให้ประชาชนเกิดความยินยอมพร้อมใจในการยอมรับและเลือกให้เขาอยู่ในตำแหน่ง ซึ่งจะนำไปสู่การมีสิทธิพิเศษเหนือคนส่วนใหญ่ ความสำเร็จหรือล้มเหลวของผู้นำ เกี่ยวข้องกับประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งผู้นำ จะขึ้นอยู่กับความสามารถของเขาที่จะรักษาสัญญาและผลักดันให้จุดมุ่งหมายสำเร็จผล ทั้งนี้สิ่งสำคัญก็คือผู้นำจะต้องมีความสามารถในการรักษาความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างตนกับมวลชนไว้ให้ได้

2. ความสามารถของมวลชนในการควบคุมการทำงานของผู้นำ จะส่งผลในลักษณะเป็นเครื่องจำกัดความสามารถในการดำเนินงานของผู้นำและความสามารถในการดำรงอยู่ในตำแหน่ง อยู่ในฐานะไปด้วยในตัว

3. ผู้นำจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการระดมมวลชน คือแสวงหาการสนับสนุนจากประชาชนนั่นเอง¹⁴

แนวความคิดดังกล่าวนี้ จะเป็นเรื่องจริงจึงและได้รับความเชื่อถือมากเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่แปรเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมในชนบทไทยนั้นจัดได้ว่า มีลักษณะที่เป็นสังคมแบบประเพณีอยู่ ผู้นำแบบประเพณี คือ ผู้นำที่ดำรงความเป็นผู้นำโดยอาศัย 1. ประเพณี 2. สายเลือดวงศ์ตระกูล

¹⁴Monte Pamer an William Thomson, Te comparative analysis of politics.(Itaca Illinois : F.E. Peacock Publishing, 1978), p. 192.

3. แบบแผนของวัฒนธรรมเก่า ๆ และผู้นำชนบทมักจะคิดว่า ถ้าขาดคนแล้วชนบทจะมุ่งเหิงอลหม่าน อำนาจของผู้นำเหล่านี้มักขึ้นอยู่กับประเพณีครอบครัวยุติธรรมและศาสนา ผู้นำศาสนานักบวช เจ้าที่ดิน และ เจ้าหน้าทีรัฐบาล¹⁵ และผลการวิจัยของจ๊กกฤษณ์ นรนิติผดุงการ¹⁶ ก็แสดงถึงลักษณะบทบาทของการมีอำนาจของบุคคลชั้นนำท้องถิ่นไทย โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

ก) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าเขาได้ใช้อำนาจของเขาต่อผู้อื่น ในกรณีเรื่องสำคัญของ ชุมชนกล่าวคือ การตัดสินใจหรือการกระทำขั้นสุดท้ายนั้นเป็นไปตามที่เขาต้องการ

ข) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าเขามีชื่อเสียงในการที่จะสามารถเป็นผู้รวบรวมกลุ่มคนขึ้นมา หรือเป็นหัวหน้างานของชุมชน โดยเฉพาะงานกุศล และด้วยเหตุนี้จึงถือว่า เขามีความสามารถในการจูงใจ บุคคลชั้นนำและบุคคลอื่นให้เข้ามาร่วมทำงานกับเขาในงานที่เขากำลังกระทำอยู่

ค) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าเขาเป็นผู้นำเกี่ยวข้องกับโครงการสำคัญให้สำเร็จขึ้นมา ในกรณีที่เขอาจจะเป็นบุคคลที่ตัดสินใจให้เกิดขึ้นในที่สุดหรือไม่ก็ตามแต่ในสายตาของเขาเอง เขาเห็นว่า ตัวเขาเองมีส่วนสำคัญมาก

ง) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าบุคคลสำคัญอื่น ๆ หรือประชาชนทั่วไปรับฟังหรือทำตามความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะของเขา ซึ่งมีอยู่หลายประการ อาทิ การได้รับความยอมรับนับถือความเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับเรื่องราวที่ผู้อื่นต้องการทราบ หรือการที่ผู้อื่นสำนึกในบุญคุณ

จ) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าบุคคลสำคัญอื่น ๆ หรือประชาชนทั่วไปรับฟังหรือทำตามความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะของเขา ซึ่งมีอยู่หลายประการ อาทิ การได้รับความยอมรับนับถือความเป็นผู้ อยู่ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจ หรือใกล้ชิดกับเรื่องราวที่ผู้อื่นต้องการทราบ หรือการที่ผู้อื่นสำนึกในบุญคุณ

ฉ) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าการบริจาคเงินของเขาทำให้การริเริ่มทำงานใด ๆ ในชุมชน ได้รับผลสำเร็จ

¹⁵Fred R. Vondez Mehden, Political elites in the developing nations, (Enewoo Cis, N.J. : Prentic-Hall, 1969), p. 23

¹⁶จ๊กกฤษณ์ นรนิติผดุงการ บุคคลชั้นนำโครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2513), หน้า 29-30.

ข) บุคคลจะมีอำนาจ หากผู้นั้นได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางอย่างแข็งแกร่งไม่ว่าจากทางราชการ หรือนอกสายงานก็ตาม ทว่าอำนาจที่บุคคลเหล่านั้นมีอยู่เดิม มีน้ำหนักมากขึ้น

ข) บุคคลจะมีอำนาจ หากว่าเขาดำรงตำแหน่งสำคัญ

เมื่อพิจารณาแล้ว การจะเป็นผู้นำที่ดีนั้น ผู้นำจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับประชาชนอยู่อย่างเสมอ หากทอดทิ้งความสัมพันธ์กับประชาชนแล้ว ย่อมไม่สามารถที่จะแสดงตัวเองเป็นผู้นำได้อีกต่อไป

คุณสมบัติของผู้นำ

นักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาผู้นำหรือชนชั้นทางการเมืองต่างมีความเชื่อว่า การที่บุคคลจะได้รับความยอมรับจากประชาชนให้เป็นผู้หนึ่งนั้น มีสาเหตุมาจากอำนาจและอิทธิพลที่บุคคลนั้นมีอยู่ ดังเช่น โรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl) กล่าวถึงชนชั้นผู้นำว่า เป็นชนกลุ่มน้อยแต่เป็นผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพล และสามารถใช้อำนาจอิทธิพลควบคุมชนกลุ่มมากที่ไม่มีอำนาจและอิทธิพล¹⁷

ในความคิดที่คล้ายคลึงกัน C. Wright Mills กล่าวว่า ชนชั้นนำคือ กลุ่มที่อยู่ในฐานะที่สามารถกระทำการตัดสินใจที่มีผลตามมา พวกเขาจะทำการตัดสินใจดังกล่าวหรือไม่ ไม่สำคัญว่าการที่พวกเขาอยู่ในตำแหน่งเช่นนั้นจริง ๆ และชนชั้นแห่งอำนาจนี้จะสั่งการในสายการบังคับบัญชาและองค์การของสังคมสมัยใหม่ การครอบครองตำแหน่งบัญชาการอันเป็นที่รวมศูนย์อำนาจ และครอบครองความมั่นคง ชื่อเสียง ที่นำสู่ความสุขสบายของกลุ่มตน¹⁸

โทมัส แคลรี่ และโรเบิร์ต ลุก (Thomas C. Clary and Robert A. Luke) กล่าวสรุปถึงอำนาจว่า อำนาจหมายถึงความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลอื่นให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่ควบคุม การเป็นผู้ที่มีอำนาจคือการเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะไม่กระทำ¹⁹

¹⁷Robert A. Dahl, "A critique of the ruling elite model", American Political Science Review 52 (June 1958) : 463-469.

¹⁸C. Wright Mills, The power elite (London : Oxford Univerdit Press, 1956) m oo, 3-4.

¹⁹Thomas C. Clary and Robert A. Luke, "Organizational and individual power." Training and Development Journal 29 (4), 1975, p. 42.

ในทัศนะของนักรัฐศาสตร์ไทย ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวถึงชนชั้นว่า หมายถึงกลุ่มบุคคลใด ๆ ก็ตามในสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญ และมีชื่อเสียง ฉะนั้น ชนชั้นนี้จึงอาจรวมถึงบุคคลที่มีตำแหน่งสูง²⁰

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ กล่าวว่า ชนชั้นนี้หมายถึงบุคคลในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติที่น่าปรารถนาโดยทั่วไป ในระดับที่ค่อนข้างสูงเป็นพิเศษอยู่ ไม่ว่าจะมียู่เพียงประการเดียว หรือหลายประการรวมกันก็ตาม บุคคลชั้นนี้อาจจะเป็นผู้ที่มียานาจได้รับการยกย่องนับถือมีทรัพย์สินหรือความสามารถหลาย ๆ ด้าน คุณสมบัติดังนี้อาจจะเป็นเพียงประการเดียว หรือหลายประการรวมกันก็ได้²¹

ส่วน ระดม วงษ์น้อม ชนชั้นนี้หมายถึง คนกลุ่มน้อยที่อยู่บนจุดสุดยอดปิรามิดของการแบ่งชั้นทางสังคม คนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุดหรือมากกว่าคนอื่น ๆ ในสังคมหรือชุมชน และคนกลุ่มน้อยนี้ได้อาศัยความได้เปรียบดังกล่าวเข้าถึงหรือเข้าควบคุมการตัดสินใจของสังคมและชุมชนเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบันการควบคุมอำนาจตัดสินใจดังกล่าวก็คือ อำนาจปกครองนั่นเอง²²

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่านักรัฐศาสตร์มองว่าผู้นำหรือกลุ่มชนชั้นนี้เป็นผู้ที่ต้องมีอำนาจ การมีอำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลอื่นยอมรับความเป็นผู้นำ และปฏิบัติตามความต้องการนอกจากนี้ผู้นำยังต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในการครอบครองสิ่งต่าง ๆ อีก เช่น เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย ครอบครองทรัพย์สิน มีชื่อเสียง เกียรติยศ หรือมีความสามารถใดเป็นพิเศษ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรทางการเมืองหรือทรัพยากรอำนาจ ที่ผู้นำจะนำมาใช้เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น ซึ่งใครจะ

²⁰ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "ชนชั้นปกครอง" วิเทศสภาร 5 (มกราคม 2511) : 58-71.

²¹จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, บุคคลชั้นนำโครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย, หน้า 21.

²²ระดม วงษ์น้อม, แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษารองการก่อสร้างอำนาจชุมชน, (เอกสารวิจัยหมายเลข 10 ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10.

สามารถนำมาใช้ในการสร้างความเป็นผู้นำได้แค่ไหนอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป
 โรเบิร์ต เอ. ดาห์ล²³ ได้แยกความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรทางการเมือง (political -
 resources) กับความมีอำนาจมากกว่าของบุคคลไว้ดังนี้

1. บุคคลนั้นมีทรัพยากรทางการเมือง (political resources) อยู่ในครอบครอง
 มากกว่าบุคคลอื่น

2. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในครอบครองเท่ากัน บุคคลบางคนอาจจะใช้ทรัพยากร-
 การทางการเมืองได้มากกว่าบุคคลอื่น

3. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในครอบครองเท่ากัน แต่บุคคลบางคนใช้ทรัพยากรทาง
 การเมืองได้ชำนาญและมีประสิทธิภาพมากกว่าบุคคลอื่น

สำหรับทรัพยากรทางการเมืองที่สำคัญนั้น ดาห์ล กล่าวถึงความมั่งคั่ง ชื่อเสียงของวงศ์-
 ตระกูล ความสามารถในการควบคุมข้อมูลต่าง ๆ ตำแหน่งในทางสาธารณะ การได้รับความนิยม
 จากประชาชนอย่างกว้างขวาง การมีพรรคพวกและบริวารที่มีวินัยและจงรักภักดี ตลอดจนการควบคุม
 หน่วยงานที่ไวต่อข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล²⁴

ดังนั้น การที่บุคคลจะเป็นผู้นำหรือเป็นผู้มีอำนาจ จึงขึ้นอยู่กับการครอบครองความ
 สามารถความชำนาญ และประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรทางการเมือง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แตกต่างกัน
 ของผู้นำแต่ละคน

บทบาทของผู้นำ

ผู้นำที่ดีจะต้องดำเนินบทบาทตามหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างได้ผล แต่การที่ผู้นำจะ
 สร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกคนในหมู่คณะนั้น มิใช่เป็นของง่าย เพราะไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับความยุ่ง
 ยากจากบุคคลภายในกลุ่มเท่านั้น แต่ยังต้องเผชิญกับบุคคลภายนอกด้วย นอกจากนี้แล้ว ความเป็นผู้นำ
 ยังจะต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาการกระทำของมนุษย์และพฤติกรรมของผู้ตามด้วย ผู้นำที่ดีจึงต้องมีหน้าที่รับ
 ผิดชอบในการประสานความร่วมมือในการทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย อันเป็นงานขั้นพื้นฐานที่งาน
 สำเร็จซึ่งบทบาทของผู้นำจะต้องประกอบด้วย

²³Robert A. Dahl, Modern political analysis, (New Delhi :
 Prentice-Hall India Private Limited, 1975.) p. 28.

²⁴Ibid., p. 86.

1. การระดมความร่วมมือ
2. การประสานประชาสัมพันธ์
3. การเน้นหลักในเรื่องของผลผลิต
4. การเป็นตัวแทนของชุมชน
5. การแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำกลุ่ม
6. ความสามารถในการจัดองค์การ
7. การติดตามประเมินผลและการให้รางวัล
8. ความริเริ่ม
9. ความสามารถในการเข้ากับผู้อื่น

จะเห็นว่า บทบาทของผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มและจูงใจคนไปยังเป้าหมาย ประการใดประการหนึ่ง อันเป็น เรื่องของการปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงงานการปฏิบัติ งาน และเสริมสร้างความก้าวหน้า ขององค์กร หรือหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้นำจึง ต้องมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญ Krech D. Geutchfield and E.L. Ballachy²⁵ ได้แบ่งหน้าที่เป็น 2 ลักษณะคือ

ก) หน้าที่หลัก

1. ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร และเป็นผู้ประสานงานกลุ่มโดยมอบหมายงานให้คนรับผิดชอบนำไปปฏิบัติ อาจจะเป็นผู้ตัดสินใจและวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยตรงหรือไม่ก็ได้ แต่ก็มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในด้านการบริหารงาน
2. ผู้นำหน้าที่วางแผน ผู้นำต้องมีหน้าที่ประเมินสถานการณ์ในภายหน้า ว่า จะมีปัญหาอะไร และจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร แล้วทำการวางแผนการเตรียมไว้ล่วงหน้าอาจจะเป็นแผนการระยะยาวหรือระยะสั้นก็ได้ อาจจะเป็นผู้วางแผนเพียงคนเดียว หรือมีคนร่วมวางแผนด้วยก็ได้

---

²⁵Krech D. Crtchfield and E.L. Ballachy, Individual in society, (Bombay : Tata McGraw-Hill, 1948), pp. 421-453.

3. ผู้นำหน้าที่เป็นผู้วางนโยบาย การวางนโยบายอาจจะมีผู้ร่วมให้ความเห็น โดยสมาชิกในกลุ่มร่วมกันวางนโยบาย หรืออาจจะโดยผู้นำเป็นผู้วางนโยบายแต่ผู้เดียว ซึ่งในกรณีหลังนี้จะเกิดขึ้นกับกรณีผู้นำซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญนอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้นำเป็นตัวแทนกลุ่มในการติดต่อภายนอกในนามของกลุ่มและทำหน้าที่ควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่ม จัดความขัดแย้งระหว่างคนในกลุ่ม รวมทั้งการลงโทษและการให้รางวัล สิทธิดังกล่าวนี้จึงทำให้สามารถควบคุมกลุ่มและกำหนดนโยบายได้

จ) หน้าที่รอง

1. ทำหน้าที่เป็นบุคคลตัวอย่าง
2. ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้นำประเภทนี้มักจะเป็นบุคคลที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลานาน
3. ทำหน้าที่เป็นตัวแทนรับผิดชอบในเวลาที่มีสมาชิกในกลุ่มเกิดปัญหาหรือสมาชิกต้องการให้ช่วยตัดสินใจ
4. ผู้นำทำหน้าที่เป็นบุคคลในอุดมคติของเหล่าสมาชิกเป็นที่เคารพยกย่อง ในด้านคุณค่าต่าง ๆ และทุกคนก็ให้ความเชื่อฟังในตัวผู้นำ
5. ผู้นำมีบทบาทที่บุคคลอื่นต้องการจะเอาเยี่ยงอย่าง
6. ผู้นำทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและรับฟัง พร้อมทั้งช่วยจัดปัญหา คล้ายกับที่รองรับอารมณ์ ความทุกข์ ความระส่ำระสายของผู้อื่น ทั้งนี้ เพื่อความคงอยู่ต่อไปของกลุ่มนั่นเอง

แนวความคิดในเรื่องกลุ่ม

ความหมายของกลุ่ม

Marvin E. Shaw อธิบายว่า ส่วนใหญ่แล้วการวิเคราะห์เรื่อง "กลุ่ม" มุ่งให้ความสำคัญต่อพื้นเพ และประวัติความเป็นมาของสมาชิกกลุ่ม เขาเชื่อว่า "กลุ่ม" จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกมีแรงจูงใจ และทราบถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการรวมตัวกัน และแสดงพฤติกรรมของกลุ่มร่วมกัน²⁶

²⁶Marvin E. Shaw, Group dynamics (New Delhi : Tata Magraw-Hill Publishin Ltd., 1976), p. 11.

David Truman ได้กล่าวถึง ลักษณะของความเป็นกลุ่มไว้ว่า "กลุ่มเกิดจากการรวมตัวกันของคนหลาย ๆ คน โดยมีลักษณะ (characteristics) บางอย่างร่วมกัน และมีความถี่ในการปะทะสังสรรค์พอสมควร ซึ่งระหว่างปัจจัยทั้งสองนั้น ทูรแมน เห็นว่า การปะทะสังสรรค์ของคนหลาย ๆ คนนี้ เป็นสิ่งที่สำคัญกว่า การที่คนในกลุ่มมีลักษณะบางอย่างร่วมกันเสียอีก²⁷

สรุปได้ว่า กลุ่มก็คือ บุคคลที่เข้ามาสัมพันธ์กันมีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วมนุษย์ทุกคนจะต้องผูกพันกับกลุ่มเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มคนทำงาน เป็นต้น

ทฤษฎีการรวมกลุ่ม

จากคำกล่าวที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์จึงต้องรวมกันเป็นหมู่คณะ จึงจะรักษาตัวและชาติพันธุ์ของมนุษย์ให้อยู่รอดได้ และมนุษย์ก็มีความสามารถที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน การแสดงพลังอำนาจเพียงคนเดียวย่อมไม่มีประสิทธิภาพและด้อยคุณค่ามาก แต่ถ้ามนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มก็สามารถทำให้มีพลังเพิ่มมากขึ้นได้

ในทางตะวันตก ได้มีการศึกษาการรวมกลุ่มกันมานานนับศตวรรษแล้ว และมีการศึกษาต่อเนื่องกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะได้นำมาอธิบายพอสังเขป²⁸

แนวความคิดของ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes ค.ศ. 1582-1678)

นักปรัชญาสังคมชาวอังกฤษท่านนี้ เป็นผู้เขียนหนังสือชื่อ Leviathan สนับสนุนการปกครองแบบราชาธิปไตยในช่วงที่ฮอบส์ มีชีวิตอยู่ คือ คริสต์ศตวรรษที่ 17 ของอังกฤษนั้นเป็นช่วงที่ กลุ่ม สโมสร และองค์การต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย ฮอบส์ เรียกกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ว่า "กลุ่มสังคมย่อย" เป็นสิ่งที่มีอันตรายต่อรัฐและบทบาทของกลุ่ม เป็นเสมือนเบาะที่กั้นกลางระหว่าง

²⁷David Truman, "The group concept" Reading in political parties and pressure groups, edited by Frank Munger and Douglas Price (New York : Thomas Crowell Company, 1964), p. 58.

²⁸มนตรี เจนวิทย์การ, สังคมวิทยาการเมือง : การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม 2527, (อัสสาเนา)

อำนาจของรัฐที่เด็ดขาดกับปัจเจกบุคคล หรือครอบครัว ฮอบส์ มองมนุษย์ในแง่ร้ายและเห็นว่าการแข็งขัน การเห็นแก่ความปลอดภัยส่วนตัวและการมีความกลัวทั้งปวงเป็นที่มาของความขัดแย้ง มนุษย์มีชีวิตที่ดีไม่ได้ถ้าอยู่ใน "สภาพธรรมชาติ" แต่การอยู่รวมกันในกลุ่มสังคมใหญ่ (commonwealth) ที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ต้องตกอยู่ภายในกรอบการควบคุมของรัฐที่เขาเรียกว่า "อำนาจอธิปไตย" รัฐซึ่งเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยสูงสุด จะเป็นผู้ใช้กำลังบีบบังคับโดยอำนาจนี้ได้จากการทำสัญญาของมนุษย์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ดังนั้นกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาจึงต้องได้รับอนุญาตจากอำนาจอธิปไตยเสียก่อน

การเกิดกลุ่มตามธรรมชาติของฮอบส์ เป็นไปตามเหตุผลทางปรัชญา (philosophical rational) ของทฤษฎีสัมปทาน (concession theory) กล่าวคือ ตามทฤษฎีนี้กลุ่มในสังคมไม่มีสิทธิจะเกิดขึ้นได้ตามสิทธิของตัวเอง รัฐเป็นผู้อนุญาตให้กลุ่มจัดตั้งขึ้นมาโดยกลุ่มต้องขึ้นอยู่กับความควบคุมของรัฐเหมือนดังการให้สัมปทาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐมีสิทธิที่จะจำกัดสิทธิและกิจกรรมของกลุ่ม การให้ตั้งกลุ่มได้ (รวมถึงกลุ่มผลประโยชน์) กลุ่มจึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการควบคุมทางการเมืองภายในประเทศ รัฐมีอำนาจที่จะสร้างกลุ่มหรือทำลายกลุ่มได้เสมอ จากที่อธิบายดังกล่าวเกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีสัมปทาน (concession theory) นั้นสอดคล้องกับการปฏิบัติของรัฐที่มีต่อกลุ่มในปัจจุบันมาก โดยเฉพาะรัฐเผด็จการหรืออำนาจนิยมทั้งหลาย สำหรับหลักการให้ concession ของรัฐ ฮอบส์ แบ่งกลุ่มออกเป็นสองประเภทคือ กลุ่มที่เป็นทางการหรือปกติ ซึ่งเป็นประเภทที่ไม่เป็นอันตราย กลุ่มประเภทนี้นอกจากรัฐเองแล้วก็ได้แก่กลุ่มที่รัฐยอมมาให้ตั้งขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มการเมือง กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัวอื่น ๆ ไม่ใช่การเมืองก็ตาม กลุ่มไม่เป็นทางการหรือไม่ปกติจะเกิดขึ้นต่อเมื่อรัฐไม่ได้ห้ามไว้เป็นกิจจะลักษณะ แต่ต้องไม่เป็นอันตรายต่อรัฐ ส่วนกลุ่มที่เป็นอันตรายต่อรัฐและสังคม นอกจากรัฐจะไม่ให้จัดตั้งขึ้นแล้วยังต้องขจัดให้หมดไป เพราะเป็นอันตรายต่อความเป็นระเบียบและความสงบสุขของประเทศ เนื่องจากกลุ่มบางกลุ่มต้องการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงและทำลายอำนาจ

แนวความคิดของ ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau ค.ศ. 1712-1778)

รูสโซ นักปรัชญาสังคมชาวฝรั่งเศส ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกลุ่มว่า กลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กลุ่มเป็นเจตนารมณ์บางส่วน (partial will) ไม่ใช่เจตนารมณ์ทั่วไป (general will)

สำหรับหลักการของการเกิดกลุ่ม รูสโซ มีทัศนะว่า กลุ่มที่มีประโยชน์ต่อสังคมมีได้ แต่ทั้งนี้ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องตระหนักว่า ผลประโยชน์ของกลุ่มจะต้องสามารถประสานกับผลประโยชน์

ของสังคมที่เรียกว่า "เจตนารมณ์ทั่วไป" ำให้ได้ กลุ่มที่ไม่พึงปรารถนา รุสโรช หมายถึง พรรค กลุ่ม เฉพาะ หรือ กลุ่มวางแผนลับ กลุ่มพวกนี้เป็นอันตรายต่อรัฐ เพราะดำเนินการลึกลับและใช้ความ รุนแรงในการแสวงหาผลประโยชน์ค้ำึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นใหญ่ หรือแม้กระทั่งกลุ่มที่เกิดขึ้น จากกฎหมายดำเนินงานอยู่ในกรอบของกฎหมายก็อาจมีกิจกรรม และดำเนินงานซึ่งพร้อมที่จะก่อให้เกิด การบ่อนทำลายเจตนารมณ์ทั่วไปอยู่ ถ้าจำนวนกลุ่มเหล่านี้ไม่มากพอจะทำให้เกิดฉาธิปไตยและความ ไม่ยุติธรรมขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในทางศาสนาและเศรษฐกิจ

กลุ่มผลประโยชน์ในทัศนะของรุสโรช เกิดขึ้นโดยมีเหตุผลทางปรัชญาอะไรมารองรับ คำตอบ มีได้ว่า กลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วนั้นจะต้องพยายามให้กลุ่มเหล่านี้ "เสมอภาค" กัน คือ ำให้กลุ่ม มีจำนวนมาก ๆ เพื่อจะได้ทำให้อิทธิพลของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งลดลง ไม่มีอิทธิพลที่เป็นอันตรายต่อรัฐ และเป็นอุปสรรคต่อการเกิดสังคมมวลชน (mass society)

แนวความคิดของ เจมส์ เมดิสัน (James Madison ค.ศ. 1751-1835)

เจมส์ เมดิสัน เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญหนึ่งในช่วงที่มีการรณรงค์เพื่อให้มีรัฐธรรมนูญ จัด ตั้งประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นสมาพันธรัฐ ซึ่งได้ร่วมมือกันกับอเล็กซานเดอร์ แฮมมิลตันและจอห์น เจย์ เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์สนับสนุนความคิดในการจัดตั้งสหพันธ์นี้ ซึ่งต่อมาได้รวมเป็นเล่มชื่อว่า The Federalist Papers บทบาทสำคัญของเมดิสัน ซึ่งมีอิทธิพลในความคิดเรื่อง "กลุ่ม" คือ The Federalist Paper. No. 10 ซึ่งเขาเขียนโดยใช้นามปากกาว่า Publius ในบทความนี้ เมดิสัน สะท้อนภาพการเกิดกลุ่มที่เขาเรียกว่า "กลุ่มเฉพาะ (faction)" เขามองเห็นการเกิดกลุ่ม ผลประโยชน์ในสังคมเป็นสิ่งธรรมดาตราบดีที่คนยังมีผลประโยชน์แตกต่างกัน โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ อันนำไปสู่ความแตกต่างในด้านความคิดเห็นและเรื่องอื่น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ำได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ในทัศนะของเมดิสัน เกิดขึ้นจากการมีความคิดเห็นและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การเกิดกลุ่ม (faction) มีลักษณะเป็นธรรมชาติอันสืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์มีความ คิดที่ไม่สมบูรณ์ ทำให้ทัศนะของมนุษย์เกิดแตกต่างกันขึ้น ซึ่งนำไปสู่ความแตกต่างทางผลประโยชน์ เพราะต่างคนต่างมีเหตุผลในการดำเนินชีวิตของตน โดยมีพื้นฐานอยู่บนความรักตนเอง (self-love) เป็นสำคัญ ดังนั้น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มจึงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยง ำได้ เพราะกลุ่มเกิดมาจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของบุคคลในสังคม

เมดิสัน ำอธิบายเพิ่มเติมว่า มนุษย์มีความสามารถทางสมองไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้การ แสวงหาทรัพย์สินสมบัติ และการเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติที่ ำได้มาจึงไม่เท่ากันจากการมีทรัพย์สินต่างกัน

เหล่านี้ก็นำไปสู่การมีอารมณ์ ความรู้สึก และทัศนคติที่แตกต่างของมนุษย์ ทำให้เกิดเป็นกลุ่มผลประโยชน์ และพรรคแตกต่างกันไปด้วย นอกจากนี้ยังได้อธิบายว่า สาเหตุของการมีกลุ่มผลประโยชน์มีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ ดังจะเห็นได้ในความแตกต่างของทัศนคติเกี่ยวกับ ศาสนา การปกครอง และเรื่องอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม แหล่งที่มาอันสำคัญของการเกิดกลุ่มผลประโยชน์คือ การกระจายทรัพย์สินที่แตกต่างไม่เท่าเทียมกันในสังคม ทำให้เกิดความขัดแย้งในหมู่คนที่มีผลประโยชน์ขัดกัน เช่น เจ้าหนี้ยกับลูกหนี้ ระหว่างเจ้าของที่ดิน นักอุตสาหกรรม พ่อค้า นายทุน เป็นต้น เมดิสัน ไม่เชื่อว่า การใช้อำนาจจัดกลุ่มออกไปเป็นผลดี เพราะเท่ากับเป็นการทำลายเสรีภาพและรอบการปกครองประชาธิปไตย เขาเห็นว่า เพื่อมิให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นอันตรายต่อบุคคลนอกกลุ่มและผลประโยชน์ของส่วนรวมจำเป็นต้องหันมาควบคุมผลเสียดีกว่า และได้เสนอรูปแบบการปกครองแบบสาธารณชน เป็นการป้องกันมิให้กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอำนาจโดยเด็ดขาด เมดิสัน จึงเป็นนักทฤษฎีกลุ่มที่เห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์จำเป็นต้องมีการมีประชาธิปไตย แต่ต้องคอยควบคุมผลเสียของการดำเนินงานของกลุ่มผลประโยชน์ (กลุ่มเฉพาะ)

จากคำอธิบายข้างต้น เมดิสัน ได้ให้คำนิยามคำว่า "กลุ่มผลประโยชน์ หมายถึง จำนวนพลเมือง ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มเสียงข้างมากหรือเสียงข้างน้อยก็ตาม ซึ่งรวมกันและดำเนินการโดยมีแรงกระตุ้น หรืออารมณ์ร่วมกัน หรือผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะ เป็นปรปักษ์ต่อสิทธิของพลเมืองคนอื่น ๆ หรือ ต่อผลประโยชน์ถาวรและร่วมกันของชุมชน

แนวความคิดของ อเล็กซิส เดอ ท็อกเกอวีย์ (Alexis de Togueville ค.ศ. 1805-1850

ท็อกเกอวีย์ เป็นนักเขียนและรัฐบุรุษชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้มีโอกาสไปเยือนสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาและสังคมนาอเมริกาในหลายแห่งหลายมุมด้วยกันและเขียนเป็นหนังสือขึ้นมาชื่อ Democracy in America เขาได้ตั้งข้อสังเกตสำคัญเกี่ยวกับการเกิดกลุ่มในสังคมนาอเมริกาไว้หลายประเด็นด้วยกัน และพยายามอธิบายให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่เกิดในฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศของเขาและในประเทศอังกฤษ และได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการมีกลุ่ม ตลอดจนวัฒนธรรมของการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นประโยชน์มาแกการศึกษาเรื่องกลุ่ม

ท็อกเกอวีย์ ได้แบ่งกลุ่มหรือสมาคมออกเป็น 2 ประเภท ประเภทที่หนึ่งเรียกว่า สมาคมทางการเมือง (political associations) และอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า สมาคมทางสังคมนา

(civil associations) สมาคมประเภทแรกในบัจจุบันเราอาจเรียกว่า เป็นหน่วยหรือสถาบัน การปกครองก็ได้ ส่วนประเภทหลังนั้น ท็อคเกอร์วีย์ ไม่ได้แยกแยะระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มผลประโยชน์ เขาตั้งข้อสังเกตว่า คนอเมริกันทุกวัย ทุกอัตภาพและแนวความคิดต่างพากันตั้งสมาคมมิได้หยุดหย่อน โดยมีจุดประสงค์ทางการค้า อุตสาหกรรม ศาสนา ศิลธรรม ทั้งในเรื่องจริงจังและไม่สำคัญ ทั้งที่มีจุดประสงค์ใหญ่และเล็ก โดยเขากล่าวเปรียบเทียบว่า ในการดำเนินงานใหม่ ๆ นั้น ถ้าในฝรั่งเศสจะมีรัฐบาลเป็นหัวแรง ในประเทศอังกฤษจะมีขุนนางในท้องถิ่นเป็นหัวแรง แต่ถ้ากลับมาพิจารณาในอเมริกาแล้ว สมาคมซึ่งเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่มีความเสมอภาคกันจะเป็นแรงสำคัญ

การที่คนอเมริกันรวมตัวกันตั้งสมาคมนั้นเป็นลักษณะสำคัญหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเกิดกลุ่มหรือสมาคมในสังคมอเมริกันอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลทางปรัชญา ความเสมอภาค เสรีภาพ กล่าวคือ ในสังคมที่มีความเสมอภาคเพิ่มมากขึ้น แต่ละคนจะอ่อนแอไม่สามารถทำงานใหญ่ได้สำเร็จ จะต้องรวมตัวกัน การรวมกันเป็นสำคัญ และที่น่าสนใจกว่านั้นก็คือ คนอเมริกันได้เรียนรู้ศิลปะของการจัดตั้งสมาคมมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย ท็อคเกอร์วีย์ กล่าวว่า คนอเมริกันจะหันไปพึ่งรัฐบาลเป็นหนทางสุดท้ายเมื่อจำเป็นจริง ๆ การดำเนินงานของสมาคมอเมริกันไม่ได้ใช้ความรุนแรงหากแต่ใช้เหตุผลในการโต้เถียง การดำเนินงานของกลุ่มในสังคมประชาธิปไตยนั้น จะต้องมีสิทธิเสรีภาพในการชุมนุมในการสื่อสารด้วย เพราะฉะนั้นหนังสือพิมพ์กับสมาคมจึงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่สมาคมจะสำคัญกว่าหนังสือพิมพ์แม้ว่าสามารถแสดงความคิดเห็นออกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ดีกว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ที่ไม่ได้รวมตัวกัน

จุดสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง ท็อคเกอร์วีย์ ได้สะท้อนภาพการดำรงอยู่ของสมาคมการเมืองมีความสำคัญต่อสมาคมสังคมมาก ถ้าหากรัฐพยายามจำกัดเสรีภาพมิให้สมาคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง สมาคมประเภทที่ไม่ใช่การเมืองก็จะเติบโตขึ้นยากและผู้จัดตั้งเองก็ไม่ว่าเมื่อไรกิจกรรมจึงถูกเรียกว่าการเมือง หรือว่าไม่ใช่การเมือง อย่างไรก็ตาม ท็อคเกอร์วีย์ เห็นว่า สมาคมบางชนิดที่เป็นอันตรายต่อรัฐก็ต้องไม่ห้ามขึ้นมาเหมือนกัน การจำกัดในการจัดตั้งสมาคมหรือกลุ่มจึงจำเป็นต้องมี หากแต่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคม หรือกลุ่มมากเกินไปเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป ท็อคเกอร์วีย์ ได้อธิบายว่า การเกิดกลุ่มหรือสมาคมเป็นเครื่องหมายแสดงถึงสังคมมีวัฒนธรรมเป็นประชาธิปไตย กลุ่มหรือสมาคมเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเสมอภาค สิทธิและเสรีภาพของสังคมนั้น ๆ กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า สังคมมีความเสมอภาคจะทำให้คนในสังคมต้องรวมตัวกันทำงานใหญ่เพื่อส่วนรวม การจำกัดสิทธิเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคมมิได้เฉพาะสมาคมที่เป็นอันตราย

ต่อสังคมเท่านั้น แต่ถ้าจำกัดมากเกินไปก็จะเป็นอันตรายต่อการมีสังคมที่มีวัฒนธรรม การที่สังคมอเมริกันมีความเสมอภาค มีสิทธิเสรีภาพสูงและอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ คนอเมริกันได้เรียนรู้ และพัฒนาศิลปะของการรวมตัวกันเป็นเครื่องมือของการต่อสู้โดยวิธีสันติ เพื่อพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของคนเสียงข้างน้อย ความคิดที่สำคัญของ ท็อดคเกอร์วีย์ คือ การเกิดกลุ่มหรือสมาคมเป็นสิ่งจำเป็นต่อการมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่มีประชาชนทุกชาติจะมีวัฒนธรรมในการรวมกลุ่มที่เท่าเทียมกันเนื่องจากในบางสังคม โครงสร้างและอำนาจทางการเมืองบางอย่างอาจทำให้รัฐมีอำนาจ และบทบาทมาก หรือมีบุคคลที่เป็นใหญ่เป็นโตสามารถทำหน้าที่แทนสมาคมหรือกลุ่มเสียหมดได้

Darwin Cartwright & Alwin Zender ทั้ง 2 มองกลุ่มว่าหมายถึงการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กันโดยการรวมตัวเป็นองค์การ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล ด้วยเหตุผลนี้กลุ่มจึงเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชน²⁹

Robret H. Salisbury³⁰ นักวิชาการอีกผู้หนึ่งที่ได้เสนอ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนในปี 1969 โดยกล่าวว่า กลุ่มเกิดขึ้นมาเพราะมีผู้นำซึ่งเรียกว่า ผู้ก่อตั้ง ที่ชักชวนให้คนเข้ามาร่วมโดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ ผลประโยชน์ดังกล่าวแบ่งเป็น 3 ชนิด คือ

1. ผลประโยชน์หรือแรงจูงใจทางวัตถุ เช่น เงิน งาน ภาษี ชื่อของลูก
2. การให้ความรู้สี่กาใกล้ชิดของอารมณ์ (solidary) เช่น การได้สังสรรค์และการมี

เพื่อนจากการเข้าร่วมกลุ่ม

3. การมีจุดหมาย (purposive) คือได้รับความพึงพอใจในด้านอุดมการณ์

ซอลส์เบอรี กล่าวว่า กลุ่มการเมืองจะเน้นแรงจูงใจที่เป็นด้านอุดมการณ์เป็นจุดหมายอย่าง เดียวมักจะไม่ค่อยถาวร เพราะไม่มีผลประโยชน์ที่จับต้องได้เป็นวัตถุมาดึงให้คนอยู่ในกลุ่ม ในขณะที่ เดียวกันกลุ่มที่เน้นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุจะเสียค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งสูง แต่ถ้าตั้งได้แล้วมักจะอยู่ คงทนถาวร

²⁹Darwin Cartwright and Alwin Zender, Group dynamics (Illinois : Row, Peterson Company, 1953), p. 20

³⁰Robret H. Saisbury, "An exchange theory of interest groupas." Midwest urnal o poitical science 13 (February 1969) : 2-5.

ทฤษฎีของซอลส์ เบอรี ชี้ให้เห็นการได้เปรียบของกลุ่มธุรกิจและแรงงาน ซึ่งเน้นผลประโยชน์ตอบแทนด้านวัตถุ และการเสียเปรียบหรืออ่อนแอของกลุ่มที่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์สาธารณะ หรือกลุ่มอุดมการณ์ทั้งหลาย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นต่างก็แสดงให้เห็นถึง การรวมกลุ่มในแง่มุมมองที่แตกต่างกันไป แต่นักวิชาการทุกท่านก็พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงการเกิดกลุ่มก็เพราะ แต่ละบุคคลมีผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อมารวมกลุ่มก็เพื่อที่จะสามารถ สนองผลประโยชน์ของตน กล่าวได้ว่า แต่ละบุคคลมีผลประโยชน์ร่วมกันนั่นเอง

กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพล

เดวิด บี ทรูแมน (David B. Truman) ได้อธิบายความหมายของ "กลุ่มผลประโยชน์" ว่า กลุ่มผลประโยชน์คือ กลุ่มที่มีทัศนคติของปัจเจกชนร่วมกัน (share attitude) ร่วมกันจัดตั้งขึ้น และมีการเรียกร้องให้ปรากฏแก่กลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และเมื่อใดที่มีการเรียกต่อสถาบันทางการเมือง ไม่ว่าสถาบันใดก็ตาม หรือแสวงหาผลประโยชน์ หรือจุดหมายปลายทางโดยผ่านกระบวนการเมือง กลุ่มนั้นจะกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง³¹

เอส. อี. ไฟเนอร์ (S. E. Finer) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า "กลุ่มผลประโยชน์" หมายถึงกลุ่ม หรือสมาคมที่ต้องการจะมีอิทธิพลเหนือนโยบายของชาติให้เป็นไปตามแนวทางของกลุ่มตน แต่ไม่ต้องการรับผิดชอบโดยตรงต่อการปกครองประเทศ³²

Almond and Powell ว่า กลุ่มผลประโยชน์เป็น "กลุ่ม" ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกันโดยพันธะของความเกี่ยวข้อง (concern) และผลประโยชน์ (advantage) บางประการ และเกิดกลุ่มบุคคลขึ้นได้โดยตระหนักถึงความผูกพันนี้ด้วย³³

³¹David B. Truman, The governmental process : Political interest and public opinion, (New York : Alfred Knopf Inc., 1955), p. 37.

³²S.E. Finer, "Interest group and political process in great Britain" Edited by Eframann, H.M. (Pittsburgh Press, 1958), pp. 237.

³³Gabriel Almond and G.B. Powell, Comparative politics : A developmental approach, (Delhi : Amorind Publishing Co., Pvt. Ltd, 1972), p. 75

ส่วน Graham Wooton ได้อธิบายความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ไว้ว่า "กลุ่มผลประโยชน์" คือ กลุ่มทุกกลุ่มหรือองค์กรทุกองค์กรที่แสวงหาอิทธิพลหรือนโยบายสาธารณะ (public policy) ตามวิธีการที่กำหนดในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธที่จะรับผิดชอบโดยตรงที่จะปกครองประเทศ³⁴

ฟรานซิส จี คาสเซิล (Francis G. Castle) ให้ความหมายไว้ว่า "กลุ่มอิทธิพล คือ กลุ่มที่พยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งโดยการดำเนินการผ่านกิจกรรมทางการเมืองปกครองหรือไม่ก็ตาม โดยที่กลุ่มเหล่านี้ก็มีอิทธิพลต่อการเมือง"³⁵

สังข์ พัฒนทัต นักวิชาการไทย ได้ให้นิยามว่า "กลุ่มอิทธิพล" หมายถึง กลุ่มบุคคลผู้ทรงอิทธิพลซึ่งมิได้สังกัดพรรคการเมืองใด และใช้อิทธิพลนั้นดำเนินการโฆษณาชักจูงหรือดำเนินการอย่างอื่น เพื่อให้การเมืองหันเหไปเป็นประโยชน์แก่กลุ่ม³⁶

ชวงศ์ ฉายะบุตร ได้ให้ความหมายของกลุ่มอิทธิพลไว้ว่า คือ "กลุ่มบุคคล หรือ สมาคม สหพันธ์ หรือสหเทศบาล ซึ่งไม่มีวัตถุประสงค์โดยตรงในทางการเมืองที่จะเป็นรัฐบาล กลุ่มอิทธิพลมุ่งหมายถึงกลุ่มองค์กรหรือบุคคล ซึ่งแสดงความคิด หรือความเห็นซึ่งอาจจะมีผลกระทบกระเทือนในทางการเมือง" และ "กลุ่มอิทธิพลโดยปกติเป็นกลุ่มที่พยายามรักษาผลประโยชน์ของตน กลุ่มหรือสมาคมเหล่านี้ อาจจะทำหน้าที่เชื่อมความประสงค์ของสมาชิกของกลุ่มต่อองค์กรของรัฐบาลอาจจะเสนอนโยบายบางประการต่อรัฐบาล หรือว่ารัฐบาลอาจจะปรึกษากลุ่มอิทธิพลในกิจการหลาย ๆ อย่างกลุ่มอิทธิพลโดยปกติไม่มีอำนาจเด็ดขาดต่อรัฐบาล แต่สามารถใช้อิทธิพลทางอ้อมต่อรัฐบาลหรืออาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อบุคคลอื่น"³⁷

³⁴Graham Wooton, Interest group, (Englewood Cliffs : Prentice-Hill, Inc., 1978), pp. 1-2.

³⁵Francis G. Castle, "Pressure group theory and its' problems," In pressure group and political culture : A comparative study, ed., Francis G. Castle (London : RKP, 1967), p. 1.

³⁶สังข์ พัฒนทัต, บทานุกรมศัพท์ทางการเมืองอังกฤษ - ไทย (พระนคร : ศูนย์การพิมพ์, 2511), หน้า 752.

³⁷ชวงศ์ ฉายะบุตร, "หลักพรรคการเมือง" ในรวมบทความทางการเมืองเล่ม 3 ของกรมการปกครอง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, 2511), หน้า 90.

นอกจากนี้ แสวง รัตนมงคลมาส³⁸ ยังได้อธิบายถึงการพิจารณากลุ่มอิทธิพลเพิ่มเติมดังนี้

1. เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ โดยสมัครใจมิใช่เป็นการบังคับให้รวม หรือถูกภาวะครอบงำบางอย่างให้เกิดการรวมตัวขึ้น
2. เจตนาารมณ์ของการรวมตัวนั้น ก็เพื่อที่จะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน มิใช่รวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์อื่น
3. เจตนาของการเข้าร่วมกลุ่มยังพาดพิงไปถึงความต้องการที่จะใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล อันจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มตน

สมพงษ์ ชูมาก ได้อธิบายว่า กลุ่มอิทธิพล หมายถึง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (เช่น กลุ่มกรรมกร กลุ่มลูกจ้าง กลุ่มชาวนา) กลุ่มข้าราชการ สมาคมและขบวนการต่าง ๆ (เช่น สมาคมทหารผ่านศึก สมาคมสตรี) รวมทั้งหนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชน กลุ่มเหล่านี้จะมีบทบาทในการบีบบังคับทางการเมืองต่อฝ่ายปกครองมากบ้างน้อยบ้าง ตามแต่ลักษณะของกลุ่มและสถานการณ์ทางการเมือง³⁹

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความหมายระหว่าง คำว่า "กลุ่มผลประโยชน์" และ "กลุ่มอิทธิพล" แล้วจะพบว่ากลุ่มในลักษณะทั้งสองประการนี้มีความคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ มีจุดหมายสำคัญของกลุ่ม คือ การป้องกันผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์นั้น อาจจะเป็นผลประโยชน์โดยทั่วไป (general) หรือเฉพาะเจาะจง (specific) ของกลุ่มและภายใต้การเข้าร่วมกันนี้ เพื่อที่จะให้มีอิทธิพล (influence) ของกลุ่มและภายใต้การเข้าร่วมกันนี้ เพื่อที่จะให้มีอิทธิพล (influence) ต่อนโยบายสาธารณะ (public policy) แต่ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธที่จะปกครองประเทศโดยตรง จะต่างกันก็ตรงที่ "กลุ่มอิทธิพล" นั้นนอกจากจะมุ่งถึงผลประโยชน์ของกลุ่มแล้วยังคำนึงถึงผลประโยชน์โดยส่วนรวมและมีบทบาทในการสร้าง "อิทธิพล" ต่อรองกับรัฐบาลและกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วย ดังนั้น "กลุ่มผลประโยชน์" บางกลุ่มก็อาจจะเป็น "กลุ่มอิทธิพล" เมื่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มชัดเจนขึ้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า กลุ่มอิทธิพลทุก ๆ กลุ่มจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ เพราะมีกลุ่มบางกลุ่มที่มี

³⁸แสวง รัตนมงคลมาส, "กลุ่มอิทธิพล กานีต บพบาท ผู้สร้างและทัศนต่อการเปลี่ยนแปลง", ใน สัตว์การเมือง, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคนอื่น ๆ , บรรณาธิการ, (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 213.

³⁹สมพงษ์ ชูมาก, "กลุ่มอิทธิพลคืออะไร", รัฐศาสตร์นิเทศ 9 (กรกฎาคม - กันยายน 2817) : 18-27.

อิทธิพลแต่ไม่ได้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เป็นของกลุ่มแต่อย่างใด เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา เป็นต้น คำว่า "กลุ่มอิทธิพล" และ "กลุ่มผลประโยชน์" จึงเป็นศัพท์ทางการเมืองที่อาจทดแทนกันได้ แต่สำหรับการศึกษานี้ครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอใช้คำว่า กลุ่มอิทธิพลเนื่องจากกรณีศึกษาที่เป็นกลุ่มที่เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อรองกับรัฐบาล ในเรื่องนโยบาย สาธารณะอย่างชัดเจน

บทบาท กระบวนการและอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพล

ความสำเร็จส่วนหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับการมีกลุ่มอิทธิพลที่สามารถแสดงบทบาททั้งในฐานะที่ผู้ เชื่อมและฐานะผู้ประสานได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ แต่หากเป็นไปในลักษณะตรงกันข้ามแล้วก็อาจนำมาซึ่งความเสื่อมทรามของระบบการเมืองได้ เมื่อมองจากระบบการเมืองแล้ว นอกจากพรรคการเมืองที่มีลักษณะ เป็นกลุ่มก่อนที่จะเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจและนโยบายของตนไปใช้ในฐานะรัฐบาลแล้วกลุ่มอิทธิพลยังเป็นกลุ่มซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงนโยบายนั้น ๆ ด้วยในทุกชั้นระดับของกระบวนการทางการเมือง ที่กลุ่มผลประโยชน์จะสร้างประสิทธิผลได้ดั้นด้นก็จำเป็นต้องเข้าถึงหัวใจสำคัญของผู้ตัดสินใจกำหนดนโยบายของรัฐ สมาชิกของกลุ่มจะพยายามแสดงออกให้เห็นถึงผลประโยชน์ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยจะเข้าไปถึงและสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจไปตามขบวนการนี้ได้ นั้น กลุ่มจะต้องใช้กลวิธีหลาย ๆ อย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีช่องทาง (channels) ที่จะเข้าถึง (access) ไปในระบบในหลาย ๆ วิธีด้วยกัน Gabriel A. Almond⁴⁰ ได้กล่าวถึงช่องทางเหล่านี้ได้แก่

1. การเดินขบวนและการใช้กำลังรุนแรง (demonstration and violence)

วิถีทางหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดในการแสดงออกถึงข้อเรียกร้อง (demands) ก็คือการเดินขบวนและการใช้กำลังรุนแรง มักปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจลาจล การเดินขบวน การก่อความวุ่นวาย การลอบสังหาร รอดยมากแล้วเป็นลักษณะของพวก anomic interest group แต่ที่อาจจะมิใช่กลุ่มอื่น ๆ เป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังในกรณีนี้จึงเป็นการยากที่จะวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดจากกลุ่มเหล่านี้ว่า เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันแล้วก็หายไปตามลักษณะของ anomic group หรือจะเป็นช่องทางแสดงออกเพื่อที่จะเกิดผลทางการเมืองของกลุ่มอื่น ๆ

⁴⁰Gabriel A. Almond, "Interest groups and interest articulation" in Gabriel A. Almond, Comparative politics today : A world view (Little Brown : 1974), pp 78-81.

ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดจากกลุ่มพยายามจะสร้างอิทธิพลต่อระบบนี้ จะทำให้ผู้มีอำนาจคอยรับฟังข่าวสาร เพื่อหาทางยุติการลุกลามหรือขยายใหญ่โตขึ้น เพราะจะทำให้เกิดความรุนแรงต่อเนื่อง และอาจไม่ควบคุมสถานการณ์ได้ ซึ่งเป็นผลเสียต่อดุลยภาพของระบบการเมือง รัฐจึงต้องผ่อนปรน ข้อเรียกร้องหรือข้อสนับสนุน (supports) ต่าง ๆ แล้วประนีประนอมยอมความตามสมควร แต่หากพลังของกลุ่มอ่อนแอ และมีแนวโน้มที่จะไม่เกิดความรุนแรงมากนัก รัฐก็อาจไม่ยินยอมหรืออาจจำกัดความรุนแรงเหล่านี้เสียก็ได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐและระบอบการปกครองดังได้กล่าวไปแล้ว

2. การติดต่อโดยส่วนตัว (Personal connection)

วิธีทางที่จะเข้าถึงผู้นำระดับสูงในลักษณะนี้จะผ่านการติดต่อโดยส่วนตัว โดยอาศัยความสัมพันธ์ดั้งเดิมทางครอบครัว โรงเรียนท้องถิ่น หรือความผูกพันทางสังคมด้านอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อกลางถ่ายทอดความต้องการกลุ่มไปยังผู้นำได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือ สายใยของความสัมพันธ์อย่างส่วนตัวในบรรดาชนชั้นนำของอังกฤษ โดยมีความผูกพันที่ตั้งอยู่บนพื้นของเพื่อนโรงเรียนเก่า คือ Easton หรือ Harold หรือเพื่อนในมหาวิทยาลัยเดียวกันคือ Oxford และ Cambridge เป็นต้น

นอกจากนี้การติดต่อในรูปแบบของความสัมพันธ์ส่วนตัวยังปรากฏในกลุ่มประเภท nonassociational groups ซึ่งเป็นตัวแทนของครอบครัวหรือผลประโยชน์ของท้องถิ่น โดยจะเป็นผู้สนับสนุนกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ในระบบการเมืองด้วย ขณะเดียวกันหากจะพิจารณากันอย่างกว้าง ๆ แล้วจะเห็นว่า ความสัมพันธ์โดยตรงแบบ face-to-face ก็มีความสำคัญอยู่ไม่น้อย เพราะจะสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้นำได้ ข้อเรียกร้องต่าง ๆ ที่มาจากเพื่อนฝูงเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง จะได้รับการตอบสนองดีกว่าการเรียกร้องจากกลุ่มอย่างเป็นทางการ

3. การมีตัวแทนของกลุ่มโดยตรง (direct representation)

การที่กลุ่มมีผู้แทนโดยตรงในรัฐสภา หรือในระบบราชการจะเป็นตัวแทนของกลุ่มโดยตรง และสามารถดำเนินการตามผลประโยชน์ของตนได้อย่างต่อเนื่อง เพราะสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจในนโยบายนั้น ๆ ได้ ในต่างประเทศจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จะมีตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีตำแหน่งในรัฐสภาเสมอ นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่ม institutional interest groups ซึ่งแฝงอยู่ในระบบราชการของรัฐมักจะมี ความสัมพันธ์กับผู้นำซึ่งมีส่วนตัดสินใจนโยบายระดับสูงรวมทั้งการเสนอนโยบายเป็นลำดับขั้นขึ้นไป ในระดับสูงด้วย

4. พรรคการเมือง (political parties)

พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่สำคัญที่เป็นแนวทางสื่อสารเข้าสู่ระบบการเมือง ในประเทศที่พรรคการเมืองมีอุดมการณ์แน่วแน่ มีโครงสร้างองค์การตามลำดับขั้นที่มั่นคง เช่นพรรคคอมมิวนิสต์มักจะควบคุมกลุ่มอิทธิพลมากกว่าที่กลุ่มจะเสนอข้อเรียกร้องต่าง ๆ ทางการเมือง แต่ในประเทศที่มีองค์การของพรรคการเมืองที่กระจายออกไป เช่น ในสหรัฐอเมริกา ข้อเรียกร้องต่าง ๆ จากพรรคอาจจะไม่สำคัญเท่ากับกลุ่มอิทธิพล สำหรับในอังกฤษองค์ประกอบต่าง ๆ ของพรรคการเมือง โดยเฉพาะในระดับคณะกรรมการฝ่ายรัฐสภาจะเป็นช่องทางสำคัญที่จะถ่ายทอดข้อเรียกร้องต่าง ๆ ไปยังคณะรัฐมนตรีหรือพรรคการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพมาก ในเม็กซิโก อินเดีย หรือในประเทศที่เป็นพรรคเดี่ยวพรรคเดียว พรรคการเมืองจะเป็นผู้เปิดช่องทางที่สำคัญที่จะแสดงออกในผลประโยชน์ทั้งหลายมากกว่าจะเกิดจากกลุ่มผลประโยชน์

5. สถานิติบัญญัติ รัฐบาล และระบบราชการ

ในสภาจะมีกลุ่มที่พยายามสร้างอิทธิพลต่อสมาชิกรัฐสภาอยู่พวกหนึ่งที่เรียกว่า Lobbyists พวกนี้จะเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ตามอาชีพหรือธุรกิจซึ่งพยายามติดต่อกับสมาชิกสภา เพื่อจะออกกฎหมายเพื่อประโยชน์แก่กลุ่มของตน สำหรับในระบบราชการ และวงการของรัฐบาลกลุ่มผลประโยชน์จะเข้าไปมีบทบาท ในฐานะเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ตกลงเจรจากับรัฐบาล ซึ่งออกมาในรูปแบบของคณะกรรมการต่าง ๆ โดยมีตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมด้วย ฉะนั้นบทบาทจากตัวแทนของกลุ่มจึงมีอิทธิพลกำหนดนโยบายสำคัญ ๆ ได้

เมื่อมีช่องทางที่จะเข้าถึงนโยบายได้จากช่องทางต่าง ๆ ข้างบนแล้ว กลุ่มที่มีประสิทธิภาพและความสามารถสูงนั้นจะต้องมีเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ภายในกลุ่มเองด้วย สิ่งเหล่านี้เรียกว่ามีความสำคัญยิ่งคือ เป็น "พลัง" หรือ "น้ำหนัก" ที่จะผลักดันอิทธิพลให้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มต้องการได้ ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ ฐานะทางการเงินของกลุ่ม ผู้นำกลุ่มสมาชิกของกลุ่ม การจัดองค์การภายในกลุ่ม ยุทธวิธีในการดำเนินงาน การเผยแพร่และการให้ข่าวสาร ฐานะตำแหน่งทางสังคมของกลุ่ม เป็นต้น การที่กลุ่มใดจะมีพลังมากน้อยหรือได้เปรียบเสียเปรียบในการเคลื่อนไหว ตามกระบวนการทางการเมืองนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยนี้ หากมีปัจจัยดังกล่าวอย่างพร้อมมูล กลุ่มนั้น ๆ ย่อมจะมีบทบาททางการเมืองหรือสนามแข่งอิทธิพลเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักของศาสนาอิสลาม

ความหมายของคำว่าอิสลามและมุสลิม

อิสลามเป็นชื่อศาสนาของอัลเลาะห์ ซึ่งพระองค์ได้ประทานแก่ศาสดาอาดัมเรื่อยมาจนถึงศาสนามูฮัมหมัด อันเป็นศาสดาองค์สุดท้าย

ความหมายของคำว่า อิสลาม อิสลามเป็นศัพท์ภาษาอาหรับมาจากคำว่า "อัลละมะ" แปลโดยพยัญชนะว่า "ศานติ ความปลอดภัย ความสงบสุข การยอมรับ" หลวงวิจิตรวาทการ ได้กล่าวถึงความหมายของอิสลามว่า "อิสลาม แปลว่า พลีตนถวายพระเจ้า"⁴¹ กรมการศาสนาได้ให้ความหมายว่า อิสลาม คือ การปฏิบัติและน้อมตามข้อบัญญัติแห่งศาสนาอันเป็นที่รู้จักกันดีซึ่งพระศาสดามูฮัมหมัดได้นำมา⁴² ส่วนคำว่ามุสลิม หมายถึง ผู้ยอมรับนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า อิสลามเป็นชื่อของศาสนา ส่วนมุสลิมก็คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม

ประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลามในประเทศไทย

กระทรวงการต่างประเทศ⁴³ ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลามในประเทศไทยไว้ในเอกสารชาวไทยมุสลิม ดังนี้

"ราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ศาสนาอิสลามได้เข้ามาเผยแพร่ทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยชาวอาหรับและชาวอินเดียมุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและติดต่อค้าขาย ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ศาสนาอิสลามได้เริ่มมีรากฐานที่มั่นคงยิ่งขึ้นและเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทย ต่อจากนั้น ศาสนาอิสลามยังได้ถูกนำเข้ามาเผยแพร่ทางภาคเหนือของประเทศไทยอีกทางหนึ่ง โดยชาวจีนมุสลิมที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย" จากประวัติศาสตร์เหล่านี้โดยหลักฐานที่มีอยู่ในปัจจุบัน พอสันนิษฐานได้ว่า ศาสนาอิสลามเข้ามาในประเทศไทยดังนี้

⁴¹หลวงวิจิตรวาทการ , ศาสนาสากล (พระนคร : โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, 2510), หน้า 424.

⁴²กรมการศาสนา, ศาสนาอิสลามฉบับสำนักจุฬาราชมนตรี (กรุงเทพ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2519), หน้า 1.

⁴³กระทรวงการต่างประเทศ, ชาวไทยมุสลิม (กรุงเทพ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2521), หน้า 3.

1. สายที่บรรพบุรุษเป็นชนชาติอาหรับ ปัจจุบันยังตั้งถิ่นฐานรวมกันที่ บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ บ้านรองเมือง และถนนสุริวงค์
2. สายที่บรรพบุรุษเป็นชนชาติอินเดีย กลุ่มชนเหล่านี้มีภูมิลำเนาอยู่แถวย่าน ถนนบำรุงเมือง แถบสะพานข้างโรงสี ซ้ำงวัดสัมพันธวงศ์ และถนนสีลม
3. สายที่บรรพบุรุษเป็นมลายู มีถิ่นฐานอยู่ทางภาคใต้ ส่วนทางภาคกลาง ได้แก่ มีนบุรี หนองจอก บางกะปิ พระโขนง อยุธยา บางบัวทอง ปากลัด เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก และปทุมธานี
4. สายที่บรรพบุรุษเป็นกัมพูชา อยู่ประปรายในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่รวมอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน ส่วนใหญ่อยู่ที่หลังตลาดเจริญผล(บ้านครัว) บางส่วนอยู่แถววัดสุวรรณารามฝั่งธนบุรี พุมเรียงจังหวัดสุราษฎร์ธานี และน้ำเขียว แหลมงอบ ตัวเมืองตลาด ในจังหวัดตราด
5. สายที่มีบรรพบุรุษเป็นจีน ตั้งรกรากทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน บางส่วนอยู่ในกรุงเทพมหานคร
6. สายที่มีบรรพบุรุษเป็นอินโดนีเซีย จากหมู่เกาะมาเก๊าซาร์ (มักกะสัน) อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนตามแบบมุสลิม ที่ริมคลองแสนแสบ ย่านมักกะสัน ยานนาวา และตำบลลุมพินี

หลักการสำคัญของศาสนาอิสลาม มี 2 ประเภท⁴⁴ ได้แก่

1. หลักการศรัทธา (รูกานอ์หฺมาน) มี 6 ประการ

1.1 ศรัทธาในเอกภาพของพระเจ้า (god) หมายถึง มุสลิมจะต้องศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียวมีนามว่า "อัลลอฮ์" และไม่ตั้งสิ่งใดเพื่อเคารพสักการะคู่เคียงกับพระองค์ การศรัทธาต้องศรัทธาโดยปราศจากข้อสงสัยใด ๆ และจะต้องเชื่ออย่างแน่วแน่ว่า พระองค์ทรงมีอยู่จริง ทรงดำรงอยู่ด้วยพระองค์เอง ทรงมีมาแต่ตั้งเดิมโดยไม่มีสิ่งใดมาก่อนพระองค์ ทรงดำรงอยู่ตลอดกาล ทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างในท้องฟ้า ในพิภพ สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นต้องฟังพระองค์แต่พระองค์ไม่ทรงต้องฟังผู้ใดหรือสิ่งใด ทรงเดชานุภาพเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง

⁴⁴อิมรอน มะลูลีน, ศาสนาอิสลามเบื้องต้น (พระนคร : โรงพิมพ์มกุฎราชวิทยาลัย, 2511), หน้า 30 - 39.

1.2 ศรัทธาในบรรดาเทวทูตต่าง ๆ ของพระเจ้า ซึ่งมีนามว่า "มลาอิกะฮ์" (angels) มลาอิกะฮ์เป็นบ่าวของพระเจ้า พวกเขาเหล่านี้จะไม่พูดสิ่งใดก่อนการตรัสของพระองค์ อัลลอฮ์ และจะปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ มลาอิกะฮ์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเจ้ากับ ศาสดาทั้งหลาย มีการทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน เช่น นำร่องการจากพระเจ้ามาถ่ายทอดให้ศาสดา บันทึก ความดี ความชั่วของมนุษย์ เก็บวิญญาณของผู้ตาย เป็นต้น

1.3 ศรัทธาในคัมภีร์ (book from the god) คัมภีร์ในศาสนาอิสลามมีชื่อว่า "อัลกุรอาน" (Al - Qur - an) มุสลิมถือว่าเป็นคัมภีร์ที่แนะนำแนวทางหรือเป็นเครื่องชี้ทางสำหรับ มนุษย์ในการดำรงชีวิต เป็นธรรมนูญของชีวิต (a way of life) และเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำตรัส ของพระเจ้าเป็นเจ้าที่ประทานแก่ศาสดามูฮัมหมัดจนครบถ้วนในระยะเวลา 22 ปี กับ 3 เดือนรวมทั้งสิ้น 114 บท แบ่งเป็น 30 ภาค

คัมภีร์อัลกุรอาน ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไขทางด้านตัวบทหรือทาง ด้านความหมายแต่อย่างใดทั้งสิ้น เพราะมิใช่เป็นวรรณกรรมหรือวรรณคดีที่มนุษย์ประพันธ์ขึ้นแต่ถูก ประทานมาจากอัลลอฮ์ คัมภีร์นี้ได้บรรลุวิทยากรต่าง ๆ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลธรรม สังคม จริยธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และการครองเรือน เป็นต้น

1.4 ศรัทธาในบรรดาศาสนทูตหรือบรรดาศาสดาต่าง ๆ (messengers from the god) ที่พระเจ้าทรงสถาปนาขึ้น โดยที่บรรดาศาสนทูตทั้งหลายก็เป็นมนุษย์ธรรมดา ไม่มีความรู้ในสิ่ง เร้นลับ หรือให้คุณและให้โทษได้ ศาสดาองค์แรกได้แก่ ศาสดาอาดัมและศาสดาองค์สุดท้ายได้แก่ ศาสดามูฮัมหมัด ส่วนศาสดาที่มีมาก่อนศาสดามูฮัมหมัด เช่น ศาสดามูซา (โมเสส) ศาสดาอีซา (พระเยซู) เป็นต้น

1.5 ศรัทธาในวันพิพากษาความดีความชั่ว (to measurement of good and evil) มุสลิมต้องศรัทธาว่า ชีวิตในโลกนี้ (โลกดุนยา) เป็นชีวิตชั่วคราวจะต้องมีวันสิ้นสุด เมื่อโลกนี้ ถึงจุดจบแล้วมนุษย์ทุกคนไปอยู่ในสภาพที่ฟื้นชีพขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง และให้พวกเขาไปร่วมชุมนุมกันเพื่อที่จะทรงพิพากษาการงานที่พวกเขาปฏิบัติ และจะทรงตอบแทนแก่ผู้ที่ประกอบความดีด้วยการให้เขาได้ พำนักอยู่ในสวรรค์ตลอดไป ส่วนผู้ที่ประกอบความชั่วพระองค์จะทรงลงโทษเขาอย่างสาหัสในนรก

สัญญาณอย่างหนึ่งที่จะปรากฏให้เห็นก่อนที่โลกจะแตกดับ คือ ดวงอาทิตย์จะขึ้นทางทิศตะวันตก และตกทางทิศตะวันออก เป็นต้น

1.6 ศรัทธาต่อกฎกำหนดสภาวะการณื มุสลิมจะต้องศรัทธาว่า พระองค์อัลลอฮ์เป็นผู้ กำหนดให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามพระประสงค์ เช่น การถือกำเนิด อายุขัย รูปร่าง หน้าตา

การแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ เป็นต้น พร้อมกันนี้พระองค์อัลลอฮ์ก็ทรงให้มนุษย์มีความสามารถในการเลือกเฟ้นในสิ่งที่เขาจะปฏิบัติด้วยการใช้เหตุผล อดยให้พิจารณากิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในดุลยพินิจของมนุษย์ ในอันที่จะใช้สติปัญญาที่พระเจ้าประทานมาเลือกปฏิบัติตามข้อห้าม ข้อใช้ต่าง ๆ

2. หลักปฏิบัติ (รูกนอิสลาม) มี 5 ประการ

2.1 การบัญญัติศาสนพิธีการศักดา เป็นหัวใจของการเป็นมุสลิม ศาสนบัญญัติดังกล่าวกำหนดไว้ว่า "ไม่มีพระเจ้าอื่นนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตแห่งพระองค์" การบัญญัติศาสนามีข้อออกมาเพียงวาจา แต่ต้องเป็นการบัญญัติที่ออกมาจากจิตใจ ด้วยความศรัทธาที่แท้จริงเพื่อให้มนุษย์ยอมรับในสภาพของพระเจ้าเป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว สิ่งที่จะตัดสิ้นความศรัทธา ความจริงใจนี้ได้ก็คือการปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงงำชี้ และละเว้นในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม

2.2 การละหมาด หรือ นมาซ คือ การแสดงความเคารพต่อพระเจ้าทั้งทางร่างกาย และจิตใจ เป็นการขัดเกลาจิตใจตนเองให้สะอาด บริสุทธิ์ เป็นการสำรวมจิตใจตนเองให้สงบ หนักแน่น อดทน เป็นการควบคุมพฤติกรรมของมุสลิมให้ตั้งมั่นอยู่ใน ความดี ละเว้นความชั่ว และมีจิตใจบริสุทธิ์ ด้วยการขัดเกลากิเลสตนเองเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาจิตใจมนุษย์ให้สูงส่ง มุสลิมทุกคน ทุกฐานะจะต้องถือศีลอด เป็นเวลา 1 เดือน คือ เดือนที่ 9 แห่งอิสลาม ซึ่งเรียกว่า เดือน "รอมฎอน" ในช่วง 1 เดือนของการถือศีลอด ต้องงดบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม ตั้งแต่เช้าตรูจนถึงค่ำ ส่วนกลางคืนบริโภคได้ตามปกติ

ข้อผ่อนผันในการถือศีลอด

1. ผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย
2. ผู้ที่อยู่ในระหว่างการเดินทาง ซึ่งการเดินทางนั้นลำบากมาก
3. หญิงมีประจำเดือน กรณีที่หญิงมีประจำเดือนในระหว่างเดือนรอมฎอน

ไม่ต้องถือศีลอดในวันนั้น แต่ต้องถือศีลชดเชยตามจำนวนที่ขาด หลังจากรอมฎอนนั้นได้ผ่านพ้นไป

ข้อยกเว้นในการถือศีลอด

1. คนชราภาพ
2. คนป่วยเรื้อรังที่แพทย์วินิจฉัยว่า รักษาไม่หาย หรือสุขภาพไม่ปกติ
3. หญิงมีครรภ์ และแม่ลูกอ่อนที่ห้ามแก่ทารกหรือแม่นม เพราะหญิงเหล่านี้อยู่ในภาวะที่

ต้องการอาหารมาก

4. บุคคลที่ทำงานหนัก (ผู้ใช้แรงงาน) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความศรัทธาของผู้ทำงานเอง

บุคคลทั้ง 4 ประเภท ที่ไม่ต้องถือศีลอด แต่ต้อง斋ใช้ด้วยการบริจาคอาหารแก่คนจน 1 คน ในวันที่斋 โดยอาหารนั้นต้องเหมือนกับตนรับประทาน

2.3 การบริจาคทาน หรือ ซะกาต เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องปฏิบัติตามการกระทำ เช่นนี้เป็นการกระทำให้ผู้มีฐานะดี ตระหนักถึงหน้าที่ของตนที่จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการแผ่กระจายความมั่งคั่งของตนออกไปสู่กลุ่มชน ช่วยจัดความเหลื่อมล้ำต่างสูงระหว่างคนมีกับคนจนให้หมดสิ้นไป เป็นการลดช่องว่างของสังคม มุสลิมทุกคนจะต้องสำรวจทรัพย์สินของตนในทุกรอบปี โดยจะต้องมีการบริจาค ถ้าเป็นเงินก็บริจาคร้อยละ 2.5 ของรายได้ที่เหลือในรอบปี เงินจำนวนนี้จะนำออกแจกจ่ายแก่บุคคลที่ศาสนากำหนดเอาไว้ มี 8 ประเภท คือ คนอานาถา คนขัดสน ผู้รวบรวมเงินบริจาคที่ทางการแต่งตั้งขึ้น ผู้เลื่อมใสที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามในระยะแรก ๆ ไข้ไถ่ทาสหรือเชลยให้เป็นอิสระ ผู้มีหนี้สินที่เกิดจากการประกอบในสิ่งที่ไม่ผิดต่อศาสนบัญญัติ ผู้สร้างและเผยแพร่ศาสนา ผู้เดินทางที่ขาดเงินที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมของตน

2.4 การประกอบพิธีฮัจญ์ หมายถึง การเดินทางไปประกอบศาสนกิจ ณ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เฉพาะบุคคลที่มีความสามารถเท่านั้น โดยที่จะต้องมียศพลเพียงพอที่จะเดินทางไปและกลับ และยังมีเหลือที่จะเลี้ยงครอบครัวที่อยู่ข้างหลัง นอกจากนี้จะต้องมีร่างกายแข็งแรงอีกด้วย

ผู้นำมุสลิม

ผู้นำมุสลิม หมายถึง บุคคลในชุมชนมุสลิมแห่งหนึ่งซึ่งในทางภาษาอาหรับเรียกว่า อิหม่าม อิหม่ามเป็นผู้นำในระบบศาสนาอิสลามโดยตำแหน่ง อิหม่ามและผู้ช่วยอิหม่ามมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้มีหน้าที่ประกอบพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่เป็นมุสลิม ส่วนผู้ช่วยมีหน้าที่ในการอบรมศาสนิกชนที่มีสยิดในวันศุกร์ กับทำหน้าที่แทนอิหม่ามเวลาอิหม่ามไม่อยู่ อาณาเขตโดยตรงของอิหม่ามที่จะให้คนประพฤติเคร่งครัดทางศาสนาในชีวิตไม่มี มีแต่การสั่งสอนตักเตือนและว่ากล่าวตามสมควร และจากการอยู่ในศีลธรรมของอิหม่ามนั้น ได้ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยในด้านการปกครองด้วย

อิหม่ามเมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วนั้น ควรเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามบัญชาของพระเจ้าเป็นเจ้าโดยเคร่งครัด และผู้ที่ไม่มีความยุติธรรมจึงไม่สมควรจะเป็นอิหม่าม อิหม่ามจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนา บัญญัติ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีงาม เพราะหากอิหม่ามขาดความรู้ที่ถูกต้องแล้วเขาจะนำคนไปบนทางที่ผิดจากศาสนบัญญัติ นอกจากนั้นอิหม่ามยังจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในสถานการณ์ของโลกโดยทั่วไป

ด้วย และต้องเป็นผู้นำวงชนในชุมชนให้ช่วยกันเผยแพร่หลักการอิสลามไปสู่วงชนอื่น ๆ เป็นผู้ที่มีความรู้สูง มีมรรยาทงามทั้งในด้านส่วนตัวและสังคมดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นผู้นำหรืออิหม่ามนั้น เขาจะต้องเป็นคนดีมีความรู้คงแก่เรียน ซึ่งมีใช้การเป็นอิหม่ามโดยมีความรู้เพียงน้อยนิดหรือรู้เพียงอย่างหนึ่งอย่างใดหรือการเป็นอิหม่ามโดยเอาอำนาจข่มขู่ หรืออาการเมืองมาเป็นเครื่องนำ อิหม่ามจึงมีตำแหน่งที่เป็นอาชีพ และก็มีชนบุคคลที่ถูกแต่งตั้งมาแล้วมิได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวมแต่อิหม่ามอาจเป็นใครก็ได้ที่เขาพร้อมที่จะทำหน้าที่ให้แก่ชุมชนหรือสังคมนั้นตามที่เขาได้รับเลือกขึ้นมา และอิหม่ามต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชุมชน มีความหมายในอันที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมชุมชนให้ดีขึ้นพัฒนาขึ้น⁴⁵

คุณสมบัติของผู้นำชุมชนมุสลิม

ผู้มีสิทธิเป็นเจ้าของผู้นำอันตรงเกียรติ จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 4 ประการดังนี้

1. ต้องเป็นผู้มีความรู้ เพราะด้วยความรู้แต่เพียงประการเดียวเท่านั้นที่จะสามารถบริหารกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักการแห่งอัลเลาะห์ได้
2. มีความยุติธรรม เนื่องจากตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งทางศาสนา หลักนิติธรรมทั้งหมดในศาสนา คือ หลักการที่เต็มไปด้วยระบบแห่งความยุติธรรม ผู้ดำรงตำแหน่งจึงต้องเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม
3. มีความสมบูรณ์ในทุกด้าน เช่น ต้องเป็นผู้สามารถตัดสินใจตัดสินคดีต่าง ๆ ได้สามารถหาแนวทางหยิบยื่นและคุ้มครองความสงบสุขของอาณาประชาราษฎร์
4. เป็นผู้ที่มีประสาทสัมผัสและอวัยวะครบถ้วน ผู้นำทางศาสนาต้องเป็นตัวของตัวเองพอสมควร

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁵อัลวา และอัลฟาตีล, "หน้าที่ของมัศยิด และอิหม่าม" สัญลักษณ์ 6 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2526) : 7-8.